

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu. Julkaistu 12.3.2020.

<https://blogs.helsinki.fi/arkipaivankokemuksiakoyhyudesta/>

Kirjoittaja: Nimimerkki Peilikuva

JÄLJELLE JÄÄ VAIN VÄLTTÄMÄTTÖMIN

1970-luvulla sai koulussa anoa ”köyhienavustusta”. Vanhempani olivat tehtaalla töissä emmekä olleet ”köyhiä”. Monikaan ei häpeän vuoksi hakenut avustusta. Minä hain sitä salaa vanhemmiltani ja sainkin 100 markan maksusitoumuksen. Marssin kaupungin ainoaan farkkuliikkeeseen ja ostin Lee-farkut ja kaulakorun. Äitini sanoi, että en tule koskaan saamaan mitään avustusta noin vastuuttoman ostoksen vuoksi. 90 markkaa farkuista oli tuolloin tolkuton summa.

2000-luvulla luin uutisista ja tilastoista, että olen elänyt vuosia köyhysrajan alapuolella. Uutinen tuli minulle yllätyksenä. Tietenkin olin tietoinen, että minulla on niukat varat käytettävänä kuukausittain, mutta en tiennyt olevani ”köyhä”. Seuraavaksi tutkin syrjäytymisen määritelmää ja huomasin, että olemme lapsineni syrjäytyneitä. Tieto tosiaankin lisää tuskaa. Olin ollut elämäni suhteellisen tyytyväinen, mutta nyt oloni oli todella kurja: olen köyhä ja syrjäytynyt. Katsoin ihmeissäni peiliin. Näin peilissä omistusasunnossa, suuren kaupungin keskustassa asuvan, parisuhteessa elävän, kaksi autoa omistavan ja mökkeilevän 60-vuotispäiviään lähestyvän, ikäistään nuoremman oloisen, iloisen ja positiivisen naisen.

AVIOERO

Avioeron jälkeen vuonna 2003 jäin yksin neljän alle kuusivuotiaan lapsen kanssa. Muutin lasten kanssa toiseen kaupunkiin ja tein maisteritutkintoni loppuun.

Nykyiseen kaupunkiimme muuttaessamme sain äidiltä ennakkoperintönä 10 000 € asumisoikeusasuntoa varten. Otin asuntoa varten myös 16 000 € sosiaalisen lainan kaupungilta. Asuimme mukavalla alueella paritalossa, jossa oli oma piha. Valitsin asuinalueen tarkkaan, sillä en tahtonut, että lasten arkielämään kuuluisi kadulla hoipertelevat humalaiset ja huumeveikot. Kolme lasta meni kävelymatkan päässä olevaan yksityiseen kouluun. Yksi heistä kävi siellä myös lukion. En pystynyt maksamaan työmarkkinatuella lukukausimaksuja ja sain niistä vapautuksen. Olin aktiivisesti mukana vanhempainyhdistyksessä ja luokan vanhempien rahankeräystalkoissa. Tarjouduin tekemään koululla töitä lukukausimaksujen edestä, mutta sieltä ei otettu koskaan minuun yhteyttä. Minua hävetti vain vähän maksukyvyttömyyteni, tiesin että koulu sai lapsistani valtiolta rahaa.

TYÖTTÖMYYS

Olin 18 vuotta ilman työtä ja olen edelleen. Tuohon aikaan mahtuu opiskelua ja niihin liittyviä työharjoitteluita. Olen ollut myös palkkatukityössä puolisen vuotta. Muuten olen saanut tuolta ajalta

työmarkkinatukea. Kaksi lapsistani oli erityislapsia ja he kuormittivat arkeani välillä todella paljon. Olin lähes päivittäin yhteydessä kouluihin ja selvittämässä lapsiin liittyviä asioita. Oman aikansa ja energiansa ottivat myös erilaiset terapiat, Kelan kanssa asiointi ja lasten lääkärikäynnit. Omaa jaksamistani auttoivat eniten erilaiset vertaistukiryhmät ja uusi parisuhde.

Minulla on useita koulutuksia ja tahtoisin realisoida osaamiseni työelämässä. Vielä olisi kymmenisen vuotta aktiivista työaikaa jäljellä ennen eläkeikää. Toisessa vaakakupissa painaa oman ajan arvokkuus varsinkin, kun on oman elämänsä ehtopuolella. Saisin hyvin aikani kulumaan kirjoittamisella ja askartelulla sekä osallistumalla yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hyggeilykään ei ole huono asia.

SYRJÄYTYMINEN

Eniten minua harmittaa ulkopuolelle jääminen, sekä oma että varsinkin lasten. Köyhyys on vaikuttanut lasten kaverisuhteisiin. Kun muut perheet matkustelevat pari kertaa vuodessa ulkomaille ja kun kaverit viettävät suurellisia synttäreitä niin se vaikuttaa minun lasteni itsetuntoon. Lasten ja koulukavereiden kokemuksissa ei ole yhteistä kosketuspinta-alaa. On helpompaa jäädä pois synttäreiltä ja keskusteluista.

Olemme perheenä käyneet muutaman kerran risteilyllä. Muutaman kerran olemme olleet Kelan järjestämällä, viikon pituisella erityislasten sopeutumisvalmennuskurssilla. Vaikka onkin mukava mennä valmiiseen ruokapöytään ja saada vertaistukea, niin oman varjonsa siihen tuo se, että ”loma” perustuu perheenjäsenen vammaisuuteen. Olenkin haaveillut siitä, että saan muutaman tonnin säästöön ja pääsisimme perheenä kerran elämässämme etelään viikon lomalle ihan niin kuin ”normaalit” ihmiset.

Perhetilanne kuormitti minua paljon lasten ollessa pieniä ja en ole jaksanut pitää yhteyttä läheisiini. Taloudellisista syistä en voi matkustaa 400 km päähän sukulaisten juhliin. Jokainen pienikin juhla on iso taloudellinen sijoitus, kun pitää hankkia vaatteita, lahjat ja maksaa matkat. Tuo oli kallista varsinkin silloin kun neljä lasta oli mukana. Käymme nykyään kahdestaan yli 80-vuotiaan äitini luona pari kertaa vuodessa.

Olen asunut eri paikkakunnilla ja ystävien tapaaminen on kallista. Niinpä en ole nähnyt joitakin ystäviäni vuosiin ja useista juhlakutsuista olen joutunut kieltäytymään. Erilaiset juhlat ovat kuitenkin merkkipaaluja elämässä ja kun olen poissa niistä niin siitä seuraa etäännyttäminen. Uskon, että sukulaiseni ja ystäväni eivät edes tiedä kuinka köyhiä olemme. En koskaan puhu raha-asioista enkä valita. Ulkopuoliset näkevät vain tuon peilikuvan, josta kerroin aiemmin.

KÖYHYEDEN PERIYTYMINEN

Nuorena aikuisena huomasin rahojeni olevan vähissä yleensä kaupassa juustohyllyn äärellä. Jos rahaa oli käytössä, saattoi ostaa lähes minkä juustonpalan tahansa eikä tarvinnut katsoa kilohintaa. Kun rahat olivat vähissä, piti tarkkaan katsoa kilohinta ja juustopalan koko tai jättää juusto kokonaan ostamatta. Silloin vitsailin, että köyhyys konkretisoituu juustohyllyllä.

Nyt lapseni ovat nuoria aikuisia. Kun he asuivat vielä kotona, säästin jokaisen lapsen tilille elatusmaksuista ja vammaistuesta ”pahan päivän” varalle muutaman tonnin itsenäistymisvaihetta varten. Omassa varattomuudessa harmittaa eniten se, että ei voi auttaa lapsia taloudellisesti ja köyhyys periytyy. Tällä hetkellä yksi lapsista opiskelee yliopistossa, yksi on työtön ylioppilas, yksi on peruskoulun käynyt sairaseläkeläinen ja yksi on abiturientti. Mahdollisuus tukea lapsia taloudellisesti onkin suurin motivoijani, kun olen hakeutumassa työelämään. Itse olen tottunut elämään vähillä varoilla enkä oikeasti tarvitse juuri mitään.

SELVIITYMISKEINOT

Keinot selviytyä köyhyydessä kehittyvät vuosien mittaan. Niitä ei tarvitse erikseen keksiä. Pikkuhiljaa erilaiset tarpeet karsiutuvat ja jäljelle jää vain välttämättömin.

En ole koskaan ollut shoppailija. Minulla on vain yhdet farkut ja pari paitaa, joita vaihtelen. Minulla on erikseen koti-, asiointi- ja mökkivaatteet. Kenkiä ja takkeja minulla on eri kausille vain yhdet. Takkeja pidän yli kymmenen vuotta tai niin kauan kuin ne kestävät. Vaihtelen ilmettä huiveilla. Kenkiin joudun panostamaan enemmän tuki- ja liikuntaelinten sairauden vuoksi. Minulla on yksi baskeri, jota pidän ympäri vuoden. Olen teettänyt baskerin 1980-luvun alussa eli se täyttää kohta 40 vuotta.

Emme ole koskaan tupakoineet. Minulla oli periaate, että en käytä alkoholia ollessani vastuussa lapsista. Alkoholin käyttö on nyt jäänyt lähes kokonaan. Emme käy ”juhlimassa” ravintolassa.

Lasten ollessa pieniä piristin arkea usein hauskoilla ideoilla. Saatoimme viettää esim. kylpylöpäivää saunan lauteiden alla lasten pumpattavassa uima-altaassa. Perheen kesken meillä on perinteenä rapujuhlat, halloweenin vietto ja joulun sekä uudenvuoden juhliminen raketteineen ja jokaisen syntymäpäivät. En ostanut koskaan syntymäpäivälahjoja lapsille, vaan panostin enemmän joululahjoihin. Syntymäpäivänä sankari sai toivoa millaisen kakun tein hänelle ja muutenkin sen mitä on tarjolla. Usein meillä oli yhteinen aktiviteetti mm. vesi-ilmapallosota ja mökkiolympialaiset. Lapsilla oli kaverisynttäreitä vielä ala-asteella, mutta pikkuhiljaa nekin muuttuivat perheen keskeisiksi juhliksi.

Sukulaiset asuvat eri paikkakunnalla, joten heidän kanssaan emme ole olleet juurikaan tekemisissä. Sukulaiset on kutsuttu rippi- ja ylioppilasjuhliin, jotka minä olen järjestänyt. Äitini ja sisareni ovat laittaneet lasten tileille yhteensä 150 € jouluna ja syntymäpäivänä. Lapset ovat ostaneet puhelimet säästöillään ja tietokoneensa lähes kokonaan itse tai saaneet minulta ja kumppaniltani joululahjaksi. Kahdelle erityislapselle olen saanut tietokoneet säätiöltä.

Työttömänä minulla on aikaa ja teen paljon vapaaehtoistyötä ja käyn parissa vertaistukiryhmässä. Niihin sisältyy myös ilmaisia tai edullisia mahdollisuuksia virkistäytyä erilaisissa tapahtumissa tai lyhyillä matkoilla. Vapaaehtoistyössä ja erilaisissa vertaistukiryhmissä tapaan ihmisiä enkä kaipaa niin paljon omia, läheisiä, mutta kaukana asuvia ystäviä.

NYKYTILANNE

Olen ollut nykyisessä parisuhteessa 15 vuotta. Miehelläni on vakavia mielenterveysongelmia ja hän on ollut työttömänä työmarkkinatuella kymmenisen vuotta. Muutama vuosi sitten hänen vanhempansa nukkuivat pois ja hän sai perinnöksi mökin ja vähän rahaa, jolla hän osti auton. Minä perin appiukon auton. Asumme kahdestaan kaksiossa, jonka mieheni osti työssäoloaikanaan. Asunnosta on jäljellä lainaa vielä noin 60 000 €, jota lyhennämme kuukausittain vastikkeen lisäksi. Aso-asunnosta saamillani rahoilla maksoin vanhat opintovelat ja asuntoa varten ottamani lainan pois. Autoin lapsia heidän muuttaessaan omiin talouksiinsa. Maksoin sillä myös osuuteni, kun teimme remontin nykyiseen asuntoomme ja ostimme huonekaluja ja kodinkoneita, joiden olisi tarkoitus kestää loppuelämämme.

Käytössämme on siis kahden ihmisen työmarkkinatuki, josta maksamme kuukausittain asumiskulut, ruuat ja lääkkeet. Minulla on toinenkin pitkäaikaissairaus ja lääkitys kahteen muuhun. Elämäämme varjostaa jatkuvasti ränsistynvä mökki ja pelko siitä, että jokin menee rikki kotona tai mökillä. Meillä ei ole varaa huoltaa eikä korjauttaa mitään. Mökkiä emme voi myydä, vaikka kiinteistöveronkin maksaminen tekee tiukkaa. Mökki on lähellä ja ainoa henkireikä meille nauttia rauhasta ja kauniista luonnosta kesällä. Se on myös ainoa paikka, jonne lapset voivat tulla luoksemme yökylään ja voimme olla perheenä muutaman päivän. Asuntoomme ei mahdu yövieraita.

Tulemme olemaan vähävaraisia koko loppuelämämme, sillä meille ei ole kertynyt juurikaan työeläkettä. Emme käy yhdessä juuri missään, olemme jähmettyneet paikoillemme – olemme yhdessä syrjäytyneet. Pahimpia ovat päivät, jolloin on ”köyhä olo” tai tilillä on vain miinuseuroja, silloin uskaltaa tuskin liikahtaa. Meidän pitäisikin keksiä jotain ilmaista tekemistä, joka luontevasti istuisi elämäntilanteeseemme ja poistaisi tuon tunteen. Keski-ikäisenä pitäisikin löytää sisäinen kolmekymppinen ja verkostoitua hengaillemaan ekoporukoihin, jotka dyykkaavat ja kokoontuvat rennosti nyyttäriperiaatteella joogailemaan. Tuo elämäntapa on minun sukupolvelleni vieras.

OSALLISUUS

Köyhänä minulle on helppoa elää omien arvojeni mukaisesti. Varattomana olen kierrättänyt ja pitänyt omia älä osta mitään -päiviä jo ennen kuin kierrättämisestä ja nuukailusta tuli muotia. Hiilijalanjälkeni on pieni ja olen siihen tyytyväinen. Elämme kulutusyhteiskunnassa ja kuluttajana olen työttömänäkin tuottava yhteiskunnan jäsen. Maksan veroa työmarkkinatuesta ja tuotteista sekä palveluista, joita ostan. Pelkästään asumalla asunnossamme, työllistämme isännöitsijän ja huoltoyhtiön sekä jätehuollon. On kurjaa, että varattomia syyllistetään. Emme ole vapaamatkustajia vaan osallistumme yhteiskunnan kuluihin siinä missä varakkaammat palkansaajat. Ero on vain siinä, että me joudumme kuluttamaan kaikki rahamme eikä varallisuutta kerry.

Kulutusyhteiskunta on kuin Monopoli-peli. Pelin alussa kauppa käy ja pelissä on hyvä vire, kun jokaisella on yhtä paljon rahaa käytössään. Jossain kohdin noppa ja erilaiset päätökset tuovat pelaajien kesken eriarvoisuuden, samoin kuin yhteiskunnassakin. Pelin vauhti hyytyy, kun toiset pelaajat ovat ostaneet jo kaiken, mitä on ostettavissa. Heille kertyy varallisuutta, joka ei ylläpidä peliä, vaan jää säästöön. Toiset ovat pikkuhiljaa menettäneet rahansa ja joutuvat lopettamaan pelin

katkeroituneina. Jos tuossa kohdin varansa menettäneille annettaisiin lisää pelirahaa, peli taas virkistyisi eikä loppuisi. Pienet tulonsiirrot pelissä menestyneiltä turvaisi pelin jatkumisen. Lopputulos rikastuttaisi lopulta kaikkia, kun raha liikkuisi. Yhteiskunta ei lamaantuisi. Kulutusyhteiskunnan toiminta ei perustu tuottamiseen vaan kuluttamiseen. Kaikki eivät voi tehdä tuottavaa työtä, mutta kaikki ovat kuluttajia.

Jo 2000-luvun alussa puhuttiin kansalaispalkasta. Olen usein miettinyt, miten erilainen elämämme olisi ollut, jos kansalaispalkka olisi toteutunut ja meillä olisi ollut kuukausittain vähän enemmän pelirahaa. Vähän isommilla tuloilla perheemme olisi voinut osallistua eri lailla yhteiskunnan ylläpitämiseen. Itselläni se olisi myös madaltanut kynnystä yrittämiseen, kun perustoimeentulo olisi ollut turvattu eikä yrittämisen riski olisi ollut niin suuri. Uskon, että kaikkien talousasiat olisivat paremmin.